

УДК 340.12

І. В. Процюк,
канд. юрид. наук, доцент
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

ВТІЛЕННЯ ПРИНЦИПУ ПОДІЛУ ВЛАДИ В ДУАЛІСТИЧНИХ І ПАРЛАМЕНТСЬКИХ МОНАРХІЯХ

Держави, які побудували власну систему органів державної влади і способи їх взаємодії на підставі принципу поділу влади, мають різні форми правління. Поділ державної влади на законодавчу, виконавчу й судову існує в багатьох монархіях і республіках. Форма правління зумовлює особливості втілення принципу поділу влади, модель цього поділу, способи взаємодії між органами різних гілок державної влади. У статті розглядається специфіка таких форм правління, як дуалістична і парламентська монархії, в реалізації принципу поділу влади.

Ключові слова: поділ влади, монархія, республіка, дуалістична монархія, парламентська монархія.

Принцип поділу державної влади традиційно розглядається юридичною наукою у світлі такої форми правління, як республіка. Питання про можливість втілення цього принципу за умов монархічної форми правління, зокрема, в дуалістичних монархіях, практично ще не було предметом наукових досліджень, чим звужується зміст самої концепції поділу влади.

Мета даної публікації – розкриття можливих шляхів реалізації вимог принципу поділу державної влади в країнах з монархічною формою правління, що дозволить повніше розкрити зміст цієї теорії, установити особливості її втілення в державно-правову практику залежно від форми державного правління,

визначити взаємовплив елементів форми держави у світлі принципу поділу влади.

Дуалістична монархія (лат. *dualis* – «двоїстий» [17, с. 208]) традиційно розуміється як форма державного правління, за якої влада монарха обмежена законодавчими повноваженнями парламенту. Такі монархії інколи називають «даровані», оскільки досить часто вони виникали внаслідок видання указу монарха про дарування представницькому органу народу (парламенту) законодавчих повноважень (наприклад, Росія в 1905–1917 роки, Прусія в XIX ст.) [7, с. 108]. Зазначимо, що в юридичній літературі термін «дуалістична», як правило, застосовують тільки щодо монархії.

Рідше його вживають стосовно республіки, більше відомої під назвою «президентська» [Див.: 6, с. 64; 8, с. 186; 12, 191; 13, с. 138].

Як вбачається, оперування поняттям «дуалістична республіка» не є виправданим, оскільки воно не відбиває специфіки організації влади в такій республіці, а лише (а) вказує на дуалізм як роздвоєність у моделі поділу державної влади, взагалі не враховує існування судової гілки влади як такої і (б) концентрує увагу дослідника нібито на загальних рисах республіки й дуалістичної монархії, хоча остання теза не витримує навіть поверхневої критики.

Класичні дуалістичні монархії стали виникати наприкінці XIX – на початку XX століть. Зазвичай називають 3 характерні приклади: Німеччину (за Конституцією 1871 р.) [26, с. 121], Японію (за Конституцією 1889 р.) [8, с. 183], Росію (за Основними державними законами 1906 р.) [Див.: 6, с. 24; 20, с. 8].

В історично перших дуалістичних державах склалися суттєві ознаки цієї форми державного правління, наявність яких дозволяє вирізняти сучасні дуалістичні монархії. По-перше, виконавча влада в останній належить главі держави – монархові; по-друге, вона йому належить одноосібно. Уряду, що розуміється як колегіальний орган ви-

конавчої влади, в цих формах державного правління не існує або ж діє орган, що має лише деякі його ознаки.

Що стосується сучасних дуалістичних монархій, то серед представників юридичної науки немає одностайної точки зору щодо них. Найчастіше заперчується сам дуалізм при такій монархії. Стверджується, приміром, що в ній монарх має реальні і значні прерогативи, а парламент служить при ньому дорадчим органом [2, с. 182]. Вважається також, що (а) поділ державної влади тут є суто формальним, що монарх продовжує користуватися безконтрольною владою; (б) поділ влади між ним і парламентом є формально-юридичним, а парламент фактично підкоряється монархові [12, с. 189]; (в) виникає деякий поділ влади між монархом і парламентом при домінуванні першого, що закріплюється в конституції [25, с. 23].

Нерідко дуалістична монархія оцінюється науковцями з урахуванням формаційної типології держави і класової структури соціуму. Такий підхід мав місце не тільки в радянській правовій літературі, він існує й серед сучасних істориків і правників. За словами А. А. Мішина й Г. В. Барабишева, дуалістична монархія є специфічною головним чином для відсталих країн, де

існують сильні пережитки феодалізму [13, с. 132]. В. Хропанюк наголошує, що в такій монархії монарх виражає, як правило, інтереси феодалів, а парламент – буржуазії та інших верств населення [24, с. 106].

Теоретики права й держави в основному обмежуються переліком дуалістичних монархій в історичному минулому і взагалі не згадують про сучасні. Набагато більше відомостей про сьгоднішні дуалістичні монархії отримуємо від представників конституційного права. Так, В. Є. Чиркін переконує, що таких їх у «чистому виді» зараз не існує. У наявності тільки змішані форми дуалістичної й парламентської монархій з перевагою елементів першої або другої. У першому випадку за приклад він наводить Йорданію (до реформ 90-х років), у другому – Марокко [26, с. 360]. Такої ж думки дотримується Р. І. Хісамов [Див.: 23, с. 270]. С. Л. Камінський, досліджуючи монархічні держави Арабського Сходу, до них відносить Кувейт, Бахрейн, Йорданію й Марокко, вважаючи, що вони (за своїми конституціям) наближені більше до парламентських. Так, у Кувейті монарх – емір – за Конституцією здійснює виконавчу владу разом з урядом – Радою міністрів, призначає прем'єр-міністра й за його рекомендацією – інших міністрів.

Члени уряду несуть колективну відповідальність перед еміром і парламентом, індивідуальну – перед еміром [9, с. 56]. Дехто із науковців називають дуалістичними монархіями Йорданію, Марокко й Кувейт [Див.: 8, с. 183; 25, с. 24]. М. А. Сапронова зазначає, що в низці країн Азії й Африки обмежені монархії у первісній своїй формі функціонують у виді дуалістичних монархій (наприклад, Марокко, Йорданія) [15, с. 182]. До речі, В. В. Сухонос, як і деякі інші науковці, розглядає монархію дуалістичну як різновид необмеженої, наводячи за приклад Монако [19, с. 168].

Серед дослідників-правників висловлюється думка, що у всіх наведених міркуваннях у дійсності йдеться про змішану форму правління – дуалістично-парламентську, а єдиною дуалістичною монархією в сучасному світі (як вважає Е. П. Григоніс) є Велике Герцогство Люксембург [6, с. 62]. Свою позицію вчений пояснює положеннями тексту Конституції останнього, відповідно до ст. 33 якої монарх, глава держави, має титул Великого герцога, одноосібно здійснює виконавчу владу. Також існує орган, який офіційно називається урядом Великого Герцогства. Однак у ст. 76 Конституції записано, що «Великий герцог визначає організацію свого уряду», а не уряду всієї країни. За ст. 77

Основного закону Великий герцог призначає і звільняє членів уряду, причому згода парламенту на це непотрібна. У ст. 78 проголошується, що «члени уряду відповідальні», але перед ким (парламентом чи монархом) у Конституції не сказано. Із тексту цього правового акта випливає, що вони відповідальні перед Великим герцогом, який вправі звільнити будь-якого члена уряду, і не відповідають перед парламентом, який відправити уряд у відставку не вправі. До того ж цей уряд не є колегіальним органом влади, бо бракує його колективної відповідальності, хоча кожен його член відповідає перед Великим герцогом індивідуально [10, с. 411, 412]. Як бачимо, у Великому Герцогстві Люксембург вся повнота виконавчої влади належить монархові – Великому герцогу, незважаючи на наявність органу, що йменується урядом, який в інших формах державного правління діє як колегіальний орган виконавчої влади. Зазначимо, що Велике Герцогство Люксембург – це високорозвинена європейська держава із цілком сформованим демократичним режимом, що функціонує саме як конституційна монархія.

Відмінність дуалістичних монархій від парламентських полягає в зосередженні в руках монарха значних повноважень

у царині державної влади. Дуалістична монархія є вираженням компромісу між пануючою верхівкою суспільства й іншою його частиною, де перевага все-таки залишається за монархом та його оточенням. Її можна розглядати як перехідну форму від абсолютної монархії до конституційної й парламентської.

Однак поділ державної влади при такій формі державного правління, звичайно, урізаний. Законодавча влада належить парламенту, що обирається підданими або відповідною їх частиною. Хоча закони і приймаються парламентом, монарх користується правом абсолютного вето. У дуалістичній монархії йому належить необмежене право видання указів. Іншими словами, він може видавати надзвичайні укази, що мають силу закону, а головне – вправі розпускати парламент, замінюючи фактично монархію дуалістичну абсолютною. Судова влада належить монархові, але може бути й більш-менш незалежною.

Виконавча влада теж належить монархові, який здійснює її безпосередньо або через призначуваний ним уряд, який за свою діяльність несе відповідальність лише перед монархом, а не перед парламентом, який може впливати на уряд, тільки користуючись своїм правом розробляти бюджет держа-

ви. Цей важіль (хоча й досить могутній) використовується лише раз на рік, до того ж депутати, вступаючи в конфлікт з урядом або через нього – з монархом, відчувають постійну загрозу розпуску парламенту [16, с. 5].

Отже, дуалістична монархія об'єднує у своїй владній структурі елементи як монархії, так і республіки. Серед перших – те, що главою держави є монарх, який володіє основними прерогативами у сфері виконавчої влади (формує уряд, відповідальний перед ним, керує збройними силами, поліцейськими та іншими правоохоронними органами країни тощо), може призначати членів верхньої палати парламенту, розпустити його, накладати вето на прийняті парламентом законопроекти та ін. Наявність останнього, який формується частково на підставі загальних виборів, його можливість обмежувати повноваження монарха у сфері законодавчій та уряду – у виконавчій через інститут парламентської відповідальності вказують на існування в таких державах ознак республіканської форми державного правління. Згадані елементи так чи інакше відтворені у формах правління таких держав, як Бутан, Йорданія, Кувейт, Марокко, Тонга.

У межах дуалістичної монархії як перехідної форми державного правління можна було

б визначити певні видові відмінності, приміром, форми правління таких держав, як Бутан, Тонга, Кувейт, що характеризуються переважанням у їх системі монархічних елементів, або Йорданія й Марокко, де досить розвинуті республіканські елементи, представлені парламентом [4, с. 120]. Проте вони не дають можливості сформувати чіткі й усталені види такої перехідної форми правління. Однак це цілком зрозуміло, бо такі види монархії, як абсолютна й дуалістична, є досить динамічними, їх рух сьогодні закономірно спрямовано в бік республіки.

Сучасні монархії зазнали суттєвих модифікацій, що відрізняють їх від монархій минулого. Загальна тенденція пов'язана з обмеженням влади монарха. У розвинених країнах інститут монархії скрізь став безвладним. У країнах, що розвиваються, монархію прагнуть прикрасити деякими сучасними термінами. У їх конституціях говориться про монархію демократичну й соціальну (Конституція Марокко 1972 р.), про конституційно-монархічне королівство (Конституція Непалу 1990 р. до проголошення його республікою), монархи дарують конституції там, де їх раніше не було (Саудівська Аравія 1992 р., Оман 1996 р.), створюють подобу парламентських інститутів (Національні збори в

ОАЕ). У деяких країнах введено інститути, що демократизували монархічну форму правління (Непал, Йорданія, Кувейт та ін.) [21, с. 146].

Обмежені монархії залежно від джерела обмеження влади монарха традиційно поділяються на станово-представницькі, парламентські й конституційні. Окремі вчені, досліджуючи монархію конституційну парламентську, в той же час дуалістичну виводять за рамки конституційної монархії, інші – дуалістичну монархію взагалі не згадують. Окремі державознавці до поняття «конституційна, або обмежена монархія» включають монархію дуалістичну й парламентську [24, с. 106]. Оригінальне, але зовсім непереконливе відмежування монархії парламентської від конституційної пропонують А. Н. Головистікова і Ю. А. Дмитрієв, підкреслюючи, що в обмежених монархіях влада монарха обмежена виборним органом – парламентом або особливим правовим актом – конституцією. У більшості з них спостерігається сполучення обмеження конституцією і парламентом. А от Великобританія, наприклад, має парламент і не має конституції в її традиційному виді – як єдиного нормативного писаного акта. Тому монархії, обмежені в такий спосіб, прийнято йменувати

парламентськими. За приклад можна назвати низку європейських держав – Великобританію, Бельгію, Данію, Нідерланди та ін. [5, с. 273]. Ці міркування дають підстави стверджувати, що у Великобританії, незважаючи на відсутність у ній конституції у формальному смислі, є конституція у матеріальному розумінні, а в інших же перелічених названими правниками країнах функціонують нормальні писані конституції як кодифіковані акти.

Досить часто підставою відрізнення держав конституційної монархії вважається теза, що в них влада монарха обмежена конституцією (Бельгія, Швеція, Іспанія та ін.), а в парламентських за браком писаної конституції як окремого акта вона обмежена повноваженнями інших державних органів, передусім парламенту (наприклад, у Великобританії). В. В. Сухонос пропонує називати обидва ці різновиди «держави представницької монархії» [19, с. 168].

На нашу думку, існує певна формальність (або умовність) виокремлення цих різновидів обмеженої монархічної форми державного правління.

По-перше, модель організації вищих державно-владних інститутів у цих різновидах суттєво не різняться між собою, щоб їх виділяти. Тому такі країни, як Великобританія, Бельгія, Ні-

дерланди, Люксембург, Швеція, Норвегія, Данія, Японія та інші належать до числа держав демократичних і вважаються конституційними парламентськими монархіями. Причому всі вони високорозвинені, мають цілком демократичні політичні режими.

По-друге, з погляду реалізації принципу поділу державної влади обидва названі сучасні різновиди обмеженої монархії не відрізняються від парламентських республік, бо тут монарх, будучи главою держави, здійснює виключно представницькі функції. Щодо нього діє формула «монарх царює, але не править», а всі акти, що видаються від його імені, опрацьовує виконавча влада й попередньо схвалюють міністри. Займаючи позицію над партійними й політичними конфронтаціями, суверен виступає символом національної єдності й історичного минулого [1, с. 698]. Головною політичною фігурою в державі є, як правило, прем'єр-міністр, який обирається парламентом і формально затверджується монархом. Так, у Великобританії останній своїм указом призначає того прем'єр-міністра, якого обере парламент. Такі монархії за умов сучасності є демократичними державами, в яких на практиці реалізовані такі демократичні принципи, як виборність, поділ державної влади,

підконтрольність і підзвітність влади народу та ін. Монарх є своєрідним історичним атрибутом цих суспільств, батьком нації, він сприяє повазі до історичного минулого і власної державності.

Парламентська республіка й монархія різняться насамперед формальним походженням владних повноважень глави держави [22, с. 438]. Якщо президент виконує повноваження на підставі мандата, отриманого за результатами виборів, то монарх володарює за власним правом, визначеним у порядку престолонаслідування [26, с. 60]. Окремі державознавці ці варіанти однієї й тієї ж форми правління об'єднують поняттям «парламентський режим» [11, с. 402], інші дослідники – «парламентські країни», «країни з парламентською формою правління» [27, с. 31] або «парламентське правління» [18, с. 497]. Деякі дослідники взагалі не вважають парламентарну монархію монархічною формою правління на тій підставі, що уряд несе відповідальність не перед монархом, а перед парламентом [3, с. 27].

Така сутність різновиду обмеженої монархії (парламентської) породжує певну колізію тлумачення самої монархії в сучасній юридичній доктрині. З одного боку, її трактують як державу з одноособовою владою

монарха, що з нашого погляду, є найістотнішою ознакою. Так, з точки зору В. М. Хропанюка, монархія – це така форма правління, за якої верховна державна влада здійснюється одноосібно й переходить, як правило, у спадщину [24, с. 101]. З другого – у низці сучасних дефініцій поняття «монархія» підкреслюється, що верховна державна влада може зосереджуватися в руках монарха не обов'язково повністю, а й частково [5, с. 271].

Не пояснює як слід сутності сучасних парламентської монархії й республіки твердження, що при монархічній формі правління монарх є джерелом влади і її носієм, а при республіканській – першим оголошується народ, а другим – виборні державні органи [12, с. 183]. Так, у конституціях деяких європейських парламентських монархій з приводу джерела влади (або суверенітету) вказується саме зворотне. Наприклад, ст. 33 Конституції Королівства Бельгія встановлює, що всі влади походять від нації (народу) [10, с. 346]. Відповідно до ч. 2 ст. 1 Конституції Королівства Іспанія носієм національного суверенітету є іспанський народ як джерело державної влади [10, с. 50]. Згідно зі ст. 32 Конституції Великого Герцогства Люксембург суверенітет належить націям, а Великий герцог здійснює

його відповідно до цього акта й законів країни. При цьому він не має ніяких інших повноважень, крім тих, які офіційно покладені на нього Конституцією й особливими законами, прийнятими на її підставі [10, с. 407].

Виборні органи державної влади передбачені не тільки в республіці, а й у парламентській монархії. До них насамперед відносять представницький орган законодавчої влади (парламент). У той же час у республіках з антидемократичним політичним режимом вибори парламенту і глави держави є суто формальними.

Як одну з характерних рис монархії досить часто називають той факт, що монарх не несе ніякої юридичної відповідальності. При цьому йдеться в першу чергу про так звану контрасигнацію актів останнього, яка означає, що вони підлягають скріпленню підписом прем'єр-міністра або іншого міністра, які й відповідають за їх дію. Однак контрасигнація щодо актів президента передбачена й у парламентських республіках.

Відмінною рисою республіки вважають можливість дострокового припинення повноважень представників державної влади. Проте, приміром, у європейських монархіяx за рішенням парламенту передбачена відставка уряду й навіть відсторю-

нення від влади монарха. Так, у конституціях більшості європейських парламентських монархій можливість відсторонення монарха від виконання своїх повноважень передбачена у разі виявленої його нездатності до управління. Як правило, після того, як монарх знову буде здатен виконувати свої обов'язки, його може бути поновлено в його правах. Відповідні рішення при цьому приймає парламент. Так, у 1989 р. був відсторонений від посади, а потім поновлений у своїх правах король Бельгії Бодуен. Формальним приводом до відсторонення послужила відмова монарха підписати закон про легалізацію абортів [2, с. 180].

Таким чином, вважаємо, слід погодитися з тими державознавцями, які переконують, що основна відмінність між монархією (обмеженою, або парламентською) й республікою полягає у способі й умовах заміщення поста глави держави – монарха (в монархії) і президента (в республіці). За всіма іншими ознаками парламентські монархії нічим не відрізняються від парламентських республік, а тому можна стверджувати, що монархією за своєю сутністю є лише монархія абсолютна, а дуалістична становить собою перехідний різновид,

який, з одного боку, дослідники відносять як до абсолютних, так і до обмежених монархій, а з другого – вказують, що за своєю суттю останній не відрізняється від президентських республік, які теж називають дуалістичними.

Усі перелічені форми державного правління засновані на принципі поділу державної влади, звичайно, окрім абсолютної монархії, однак способи його реалізації в кожній із цих форм різні. Якщо законодавча влада при всіх цих формах державного правління належить парламенту, то виконавча (а) в дуалістичних монархіяx і президентських республіках здійснюється главою держави (монархом або президентом), (б) при парламентських формах правління – урядом, (в) у змішаних республіках – спільно главою держави й урядом. Оскільки поділ державної влади – це ознака правової демократичної держави, то реальні республіки (президентська, парламентська і змішана) й обмежені (парламентські) монархії мають форми правління правової держави. У той же час у неправовій державі діє принцип єдиновладдя, відповідно до чого і форми її правління єдиновладні, причому це стосується як реальної монархії, так і номінальної республіки.

Список літератури: 1. The new Encyclopædia Britannica in 30 volumes, the 15th edition / Encyclopædia Britannica, Inc., William Benton, Publisher, 1943-1973, Helen Hemingway Benton, Publisher, 1973-1974 /Chicago/London/Toronto/Geneva/Sydney/Tokyo/Manila/Seoul. – P. 698.

2. *Арановский К. В.* Государственное право зарубежных стран: учеб. пособ. / К. В. Арановский. – М.: Инфра-М, 2008. – 488 с. 3. *Благож Й.* Формы правления и права человека в буржуазных государствах / Й. Благож [С предисл. и под общ. ред. В. А. Туманова]. – М.: Юрид. лит., 1985. – 223 с. 4. *Бостан С. К.* Форма правління сучасної держави: проблеми історії, теорії, практики: моногр. / С. К. Бостан. – Запоріжжя: Юрид. ін-т; Дике поле, 2005. – 540 с. 5. *Головастикова А. Н.* Проблемы теории государства и права: учеб. пособ. / А. Н. Головастикова, Ю. А. Дмитриев; авт. предисл. А. Н. Головастикова. – М.: Эксмо, 2005. – 650 с. 6. *Григонис Э. П.* Государственный механизм России (история и современность): моногр. / Э. П. Григонис. – СПб: СПбГУАП, 2007. – 158 с. 7. *Загальна теорія держави і права: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина.* – Х.: Право, 2009. – 572 с. 8. *Ильинский И. П.* Формы государства в буржуазных и освободившихся странах // Гос. право бурж. и освободившихся стран / под ред. И. П. Ильинского, Л. М. Энтина. – М.: Международные отношения, 1988. – 478 с. 9. *Каминский С. Л.* Институт монархии в странах Арабского Востока / С. Л. Каминский. – М.: Главная редакция восточной литературы издательства «Наука», 1981. – 152 с. 10. Конституции государств Европы. – [В 3-х т. – Т. 1] / под общ. ред. *Окунькова Л. А.* – М.: Норма, 2001. – 824 с. 11. *Маклаков В. В.* Конституционное право зарубежных стран. Общ. ч.: учебник для вузов / В. В. Маклаков. – М.: Волтерс Клувер, 2006. – 896 с. 12. *Марченко М. Н.* Методологические проблемы изучения форм государства // Пробл. теории гос-ва и права / под ред. М. Н. Марченко. – М.: Юристъ, 2001. – С. 186-199. 13. *Мишин А. А.* Государственное право буржуазных и развивающихся стран: моногр. / А. А. Мишин, Г. В. Барабышев. – М.: Юрид. лит., 1989. – 384 с. 14. *Общая теория государства и права: учебник.* – [8-е изд., испр. и доп.] – М.-СПб.: Изд-во юрид. ин-та, 2012. – 520 с. 15. *Сапронова М. А.* Государственный строй и конституции арабских республик. – М. А. Сапронова. – М.: Муравей, 2003. – 327 с. 16. *Серьогина С. Г.* Порядок формирования уряда за різних форм правління. / С. Г. Серьогина // Пробл. законності. – 2004. – Вип. 112. – С. 3-8. 17. *Словарь иностранных слов и выражений / авт.-сост. Е. С. Зенович.* – М.: Астрель, АСТ, 2006. – 780 с. 18. *Стародубский Б. А.* О классификации форм буржуазных государств. / Б. А. Стародубский. // Учен. труды Свердл. юрид. ин-та. – Свердловск, 1964. – Вып. 4. – С. 446-498. 19. *Сухонос В. В.* Методологія правового дослідження монархічної форми правління: термінологія і класифікація постіндустріальної епохи / В. В. Сухонос // Методологічні проблеми правової науки: матер. міжнар. наук. конф., Харків, 13-14 груд., 2002 р. – Х.: Право, 2003 – С. 165-169. 20. *Тарабан Г. В.* Реформирование формы правления и формы государственного устройства России в 1906-1907 годах (историко-правовой аспект): дис....канд. юрид. наук / Тарабан Галина Викторовна – СПб., 2005. – 187 с. 21. *Терещук М. М.* Різновиди монархічної форми правління: порівняльна характеристика / М. М. Терещук // Держава і право: Юрид. і політ. науки: зб. наук. праць. – К.: ІДП НАН України, 2007 – Вип. 38 – С. 143-147. 22. *Тихонова Є. А.* Парламентська республіка // Юрид. енцикл. [В 6-ти т.] / голов. ред. Ю. С. Шемшученко. – К.: Укр. енцикл., 2002. – Т. 4: Н-П. – С. 438, 439. 23. *Хисамов Р. И.* Парламентаризация монархической системы (на примере Королевства Марокко) / Р. И. Хисамов // учен. зап. Казан. ун-та. – Серия: Гуманит. науки. – 2012. – Т. 154. – № 1. – С. 269-275. 24. *Хропанюк В. Н.* Теория государства и права: учеб. для вузов. – [3-е изд., испр. и доп.] / В. Н. Хропанюк. – М.: Интерстиль; Омега-Л, 2006. – 384 с. 25. *Черкасов А. И.* Глава государства и правительство в странах современного мира. Конституционно-правовое регулирование и практика: моногр. / А. И. Черкасов. – М.: Экзамен, 2006. – 224 с. 26. *Чиркин В. Е.* Сравнительное конституционное право: учеб. пособ. [для магистр. и асп.] / В. Е. Чиркин. – М.: ИД «Юриспруденция», 2011. – 400 с. 27. *Энтин Л. М.* Разделение властей: опыт современных государств: моногр. / Л. М. Энтин. – М.: Юрид. лит., 1995. – 176 с.

ВОПЛОЩЕНИЕ ПРИНЦИПА РАЗДЕЛЕНИЯ ВЛАСТИ В ДУАЛИСТИЧЕСКИХ И ПАРЛАМЕНТСКИХ МОНАРХИЯХ Процюк И. В.

Государства, построившие свою систему органов государственной власти и способы их взаимодействия на основе принципа разделения властей, имеют различные формы правления. Разделение государственной власти на законодательную, исполнительную и судебную

существует во многих монархиях и республиках. Форма правления обуславливает особенности воплощения принципа разделения властей, модель этого разделения, способы взаимодействия между органами различных ветвей государственной власти. В статье рассмотрена специфика таких форм правления как дуалистическая и парламентская монархии, в свете принципа разделения властей.

Ключевые слова: разделение властей, монархия, республика, дуалистическая монархия, парламентарная монархия.

THE PRINCIPLE OF SEPARATION OF POWERS IN DUALISTIC AND PARLIAMENTARY MONARCHIES Protsyuk I. V.

In many countries the principle of separation of powers is embodied differently. The reasons of such difference may be a political situation, in which embodiment of mentioned above principle, subjectivism of officials responsible for embodiment of the principle of separation of powers, historical, religious and national peculiarities, etc. take place. In the present article a lot of attention is paid to the head of the state because of the majority of modern states he is actually out of the system of the separation of powers, out of traditional triad. The conclusion is that the principle of separation of powers is realized most clearly in the dualistic monarchies and presidential republics. As far as other forms of government are concerned the powers exists with small of essential distortions. As for absolute monarchies we can't speak about any separation of powers at all. Besides the author touches upon governmental bodies which cannot be considered as legislative, executive of judicial bodies unequivocally.

Key words: the principle of separation of powers, monarchy, republic, dualistic monarchy, parliament monarchy.

Надійшла до редакції 06.10.2012 р.

УДК 340.15(477)

В. М. Єрмолаєв,
*д-р юрид. наук, професор
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків*

З ДОСВІДУ СЕЙМОВОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА У ВЕЛИКОМУ КНЯЗІВСТВІ ЛИТОВСЬКОМУ Й РЕЧІ ПОСПОЛІТІЙ

Сеймовий досвід представництва у Великому князівстві Литовському й Речі Посполитій започаткував вітчизняний досвід парламентаризму, який опанували на протязі майже 200 років українські феодалі і шляхта. Значний науковий інтерес і сьогодні уявляє сеймова реформа 1565 – 1566 р.р. щодо удосконалення процедури законотворення, кодифікації права тощо.

Ключові слова: Велике Князівство Литовське, Річ Посполита, парламентаризм, сейми, сеймики, органи місцевого самоврядування.